

XXII. MEZINÁRODNÍ KOLOKVIUM O REGIONÁLNÍCH
VĚDÁCH. SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ

22ND INTERNATIONAL COLLOQUIUM ON REGIONAL
SCIENCES. CONFERENCE PROCEEDINGS

Place: Velké Bílovice (Czech Republic)
June 12-16, 2019

Publisher: Masarykova univerzita (Masaryk University Press), Brno

Edited by:

Viktorie KLÍMOVÁ

Vladimír ŽÍTEK

(Masarykova univerzita / Masaryk University, Czech Republic)

Vzor citace / Citation example:

AUTOR, A. Název článku. In Klímová, V., Žítek, V. (eds.) *XXII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, 2019. s. 1–5. ISBN 978-80-210-9268-6. DOI.

AUTHOR, A. Title of paper. In Klímová, V., Žítek, V. (eds.) *22nd International Colloquium on Regional Sciences. Conference Proceedings*. Brno: Masaryk University Press, 2019. pp. 1–5. ISBN 978-80-210-9268-6. DOI.

Publikace neprošla jazykovou úpravou. / Publication is not a subject of language check.

Za správnost obsahu a originalitu výzkumu zodpovídají autoři. / Authors are fully responsible for the content and originality of the articles.

© 2019 Masarykova univerzita
ISBN 978-80-210-9268-6 (online : pdf)

DOI: 10.5817/CZ.MUNI.P210-9268-2019-92

VÝDAJE NA SLUŽBY SOCIÁLNÍ PÉČE Z POHLEDU REGIONÁLNÍ ANALÝZY V ČESKÉ REPUBLICE

Expenditure on social care services from the viewpoint of regional analysis in the
Czech Republic

RENATA HALÁSKOVÁ

Fakulta pedagogická | Faculty of Education
Ostravská univerzita | University of Ostrava
✉ Fráni Šrámka 3, 709 00 Ostrava, Czech Republic
E-mail: renata.halaskova@osu.cz

Anotace

V souvislosti se stárnutím populace a financováním sociálních služeb je diskutovanou otázkou dostupnost a ekonomická únosnost sociálních služeb. Cílem příspěvku je zhodnotit objem vynakládaných výdajů na vybrané služby sociální péče s důrazem na podobnosti a rozdíly v krajích České republiky. S využitím shlukové analýzy v letech 2010 a 2017 jsou v krajích analyzovány výdaje v přepočtu na uživatele pro čtyři služby sociální péče určené seniorům a osobám se zdravotním postižením. Výsledky shlukové analýzy potvrdily mezi českými kraji podobnosti, ale i výraznější rozdíly. Na základě podobnosti výdajů v přepočtu na uživatele hodnocených služeb byly kraje rozděleny v roce 2010 do tří shluků a v roce 2017 do čtyř shluků. V roce 2010 patřily mezi více podobné kraje prvního a druhého shluku podle výdajů vynakládaných na osobní asistenci a na pečovatelskou službu. V roce 2017 větší podobnost objemu výdajů v přepočtu na uživatele vykazovaly kraje zařazené do druhého a třetího shluku podle výdajů určených na pečovatelskou službu a také kraje třetího a čtvrtého shluku podle výdajů na osobní asistenci.

Klíčová slova

služby sociální péče, výdaje na služby sociální péče, kraje, Česká republika

Annotation

Availability and economic sustainability of social services are being discussed in relation to ageing of population and financing of social services. The aim of the article is to evaluate the volume of allocated expenditure on selected social-care services, accentuating similarities and differences in regions of the Czech Republic. By use of cluster analysis in years 2010 and 2017, expenditure per user is analysed in four social-care services for senior citizens and the disabled. Results of the cluster analysis confirmed both similarities and significant differences between Czech regions. The regions were divided into three and four clusters in years 2010 and 2017, respectively, based on similarity of expenditure per user of the evaluated services. In 2010, regions in the first and second clusters were more similar in expenditure allocated for personal assistance and day care. In 2017, regions in the second and third clusters were more similar in the volume of expenditure per user by expenditure allocated to day care, as well as regions in the third and fourth clusters by expenditure on personal assistance.

Key words

social care services, expenditure on social care services, regions, Czech Republic

JEL classification: H41, H75

1. Úvod

Sektor sociálních služeb v České republice se za poledních dvacet let výrazně změnil z kvantitativního a kvalitativního hlediska. Sociální služby jsou definovány jako činnost nebo soubor činností, jimiž se zajišťuje pomoc osobám v nepříznivé sociální situaci, mohou být poskytovány jednotlivcům, rodinám i skupinám obyvatel. Sociální služby jsou obvykle organizovány na místní úrovni a výrazně závislé na financování z veřejných zdrojů (Krebs, Průša, 2014; Halásková, Halásková, 2016). Trendům v oblasti sociálních služeb, způsobům poskytování nebo možnostem efektivnějšího financování sociálních služeb se z různých pohledů zkoumání věnuje řada autorů (Čtvrtník, Lejsal, 2013; Krebs, Průša, 2014; Mihic, Todorovic, Obradovic, 2014; Kubalčíková, Havlíková, 2015;

Průša, 2015; Halásková, 2016; Kašparová, Křupka, Jirava, 2016; Szüdi, Kováčová, Konečný, 2016; Kubalčíková, Havlíková, 2016; Moberg, 2017).

V České republice v systému sociálních služeb postupně dochází ke změnám v odpovědnosti za sociální služby z pozice státu na kraje, obce i jednotlivce. Stát i nadále určuje podmínky pro poskytování sociálních služeb, není však jejich poskytovatelem, s výjimkou pěti specializovaných ústavů sociální péče. Úloha státu v oblasti sociálních služeb spočívá v podpoře regionálních a místních samospráv, aby byly schopny hodnotit potřeby svých obyvatel a v souvislosti s plánováním rozvoje sociálních služeb vytvářely územně dostupné sítě sociálních služeb (Lauerman a kol., 2015; Halásková, Halásková, 2016; Pospíšil a kol., 2016). Regionální dostupnost (na krajské úrovni) sociálních služeb v České republice je současné době velmi odlišná. Ve větších městech je dostupnost snadnější, naopak obtížnější přístup k sociálním službám mají lidé žijící v méně zalidněných oblastech, a to zejména ke službám pro seniory a osoby se zdravotním postižením (Langhamrová, Šimková, Sixta, 2018). Na financování běžných výdajů souvisejících s poskytováním základních druhů a forem sociálních služeb v rozsahu stanoveném základními činnostmi u jednotlivých druhů sociálních služeb se poskytuje krajům účelově určená dotace ze státního rozpočtu (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách). To umožňuje větší provázanost financování sociálních služeb na střednědobý plán rozvoje sociálních služeb kraje (MPSV, 2014, Lauerman a kol., 2015).

1.1 Cíl, data a použité metody

V souvislosti s demografickým vývojem a stárnutím populace se zvyšuje reálná potřeba spojená s poskytováním a financováním různých druhů sociálních služeb pro seniorskou populaci. Cílem příspěvku je zhodnotit objem vynakládaných výdajů na vybrané služby sociální péče s důrazem na podobnosti a rozdíly v krajích České republiky. Pro analýzu byla využita data Českého statistického úřadu (*Srovnání krajů v České republice*) za rok 2010 a 2017. Vzhledem k dostupnosti srovnatelných dat v krajích České republiky (počet uživatelů a vynakládané výdaje na služby sociální péče) byl zvolen jako výchozí rok 2010 a rok 2017, kdy byla k dispozici poslední dostupná data pro hodnocené služby sociální péče. Předmětem zkoumání jsou sociální služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením v kontextu vynakládaných výdajů. V letech 2010 a 2017 jsou analyzovány podle objemu výdajů čtyři služby sociální péče ambulantního a terénního typu – pečovatelská služba (PS), odlehčovací služby (OS), osobní asistence (OA), denní stacionáře (DS). Pro analyzované služby je proveden přepočít výdajů na jednoho uživatele. Blíže výdaje na služby sociální péče dokumentuje tab. 1.

Tab. 1: Výdaje na vybrané služby sociální péče v krajích v letech 2010 a 2017

Kraj	2010				2017			
	výdaje na 1 uživatele služby za rok (v Kč)				výdaje na 1 uživatele služby za rok (v Kč)			
	PS	OS	OA	DS	PS	OS	OA	DS
PHA	16 699	87 703	39 092	254 823	29 685	88 076	88 260	189 924
STC	15 768	42 619	56 589	109 946	22 510	44 155	73 934	211 006
JHC	18 666	64 929	43 984	118 254	18 698	22 696	68 157	95 049
PLK	13 779	85 063	41 431	136 972	23 829	110 587	85 458	139 597
KVK	18 332	8 921	85 454	67 156	28 435	91 666	126 042	150 301
ULK	20 386	63 085	63 778	220 755	29 508	93 877	54 400	125 962
LBK	22 532	27 103	65 685	108 307	35 493	37 811	110 497	127 508
HKK	19 688	25 282	44 488	110 545	31 317	69 932	63 547	135 267
PAK	19 123	43 191	67 933	143 516	30 304	60 064	71 542	148 127
VYS	18 322	59 364	56 109	131 214	23 999	53 853	93 837	107 727
JHM	14 352	46 787	72 168	182 723	24 750	48 471	95 012	131 244
OLK	20 069	19 734	54 231	136 827	30 065	58 172	83 693	155 162
ZLK	17 511	37 939	14 298	90 683	29 826	50 081	71 922	105 156
MSK	19 326	57 182	64 296	132 228	24 009	29 377	71 168	119 776

Legenda: PS - pečovatelská služba, OS - odlehčovací služby, OA - osobní asistence, DS - denní stacionáře

Zdroj: Český statistický úřad (2019) a vlastní výpočty

Objektem kvantitativní analýzy je 14 krajů České republiky – Hlavní město Praha (PHA), Středočeský kraj (STC), Jihočeský kraj (JHC), Plzeňský kraj (PLK), Karlovarský kraj (KVK), Ústecký kraj (ULK), Liberecký kraj (LBK), Královéhradecký kraj (HKK), Pardubický kraj (PAK), Kraj Vysočina (VYS), Jihomoravský kraj (JHM), Olomoucký kraj (OLK), Zlínský kraj (ZLK), Moravskoslezský kraj (MSK).

Na základě studia odborné literatury využíváme obsahovou analýzu při tvorbě teoretického rámce řešené problematiky, analytické metody, vícerozměrné statistické metody a metodu komparace v empirické části a

metodu syntézy a částečné indukce při vyvozování závěrů. Pro hodnocení podobností a rozdílů krajů ČR podle zvolených proměnných/ukazatelů – výdajů v přepočtu na uživatele pro čtyři služby sociální péče (pečovatelskou službu, odlehčovací služby, osobní asistenci a denní stacionáře) byla použita *shluková analýza*. Jedná se o vícerozměrnou statistickou metodu, která se používá ke klasifikaci objektů. Metoda slouží ke třídění jednotek (v našem případě krajů) do skupin (shluků) tak, aby si jednotky náležící do stejné skupiny byly podobnější než objekty z ostatních skupin. Shlukovou analýzu je možné provádět, jak na množině objektů, z nichž každý musí být popsán prostřednictvím stejného souboru znaků, tak na množině znaků, které jsou charakterizovány prostřednictvím určitého souboru objektů, nositelů těchto znaků. Je využito hierarchické shlukování, které vytváří systém podmnožin, tedy větvení, zjemňování klasifikace. Hierarchické shlukování nabízí více alternativních řešení a výsledek shlukování je možné vyjádřit *dendrogramem* (Garson, 2014). Existují různé přístupy, jak shlukovat objekty na základě jejich vzdálenosti či podobnosti. V našem případě je použita Wardova metoda, která vychází z analýzy rozptylu. Wardova metoda slučuje takové shluky, kde je minimální součet čtverců a vzdálenosti objektů se měří čtvercovou euklidovskou vzdáleností (Řezanková, Húsek, Snášel, 2009). Metodu shlukové analýzy použili např. Měrtlová, Prokop (2015) při posuzování úrovně regionů z pohledu ekonomických, sociálních a environmentálních ukazatelů nebo Melecký, Staničková (2014) pro hodnocení homogenních regionů NUTS 2 v členských státech EU. *Boxplot* neboli *krabicový graf, diagram* je jeden ze způsobů grafické vizualizace numerických dat pomocí jejich kvartilů. Střední “krabicová” část diagramu je shora ohraničena 3. kvantilem, zespodu 1. kvantilem a mezi nimi se nachází linie vymežující medián. Boxploty mohou obsahovat také linie vycházející ze střední části diagramu kolmo nahoru a dolů, tzv. vousy, vyjadřující variabilitu dat pod prvním a nad třetím kvantilem (Pavlík 2005). Pro zpracování dat byl využit software IBM SPSS Statistics 25.

2. Výsledky a diskuse

V krajích ČR se v rámci analýzy v letech 2010 a 2017 zaměřujeme 1) na změny objemu výdajů vybraných služeb sociální péče připadající na jednoho uživatele a 2) na analýzu výdajů vybraných služeb sociální péče s důrazem na podobnosti a rozdíly.

2.1 Změny výdajů vybraných služeb sociální péče v krajích ČR v letech 2010 a 2017

V regionálním srovnání v letech 2010 a 2017 jsou patrné výraznější rozdíly výdajů vynakládaných na služby sociální péče (viz. tab. 1). Mezi nejnákladnější službu patří denní stacionáře, kde se výdaje na jednoho uživatele pohybovaly od cca 67 do 225 tisíc Kč v roce 2010 a od cca 95 do 221 tisíc Kč v roce 2017. Naopak nejméně nákladná je pečovatelská služba s výdaji na jednoho uživatele od cca 14 do 22,5 tisíc Kč v roce 2010 a od cca 18,7 do 35 tisíc Kč v roce 2017. Pokud se zaměříme mezi roky 2010 a 2017 na změny objemu výdajů v přepočtu na uživatele (zvýšení nebo snížení) hodnocených služeb sociální péče z tab. 2 vyplývá, že největší změny výdajů se projeví u denních stacionářů, dále u služeb odlehčovacích a služeb osobní asistence. Naopak za nejstabilnější je možné podle objemu výdajů na uživatele považovat pečovatelskou službu, u které nejvýraznější zvýšení objemu výdajů na uživatele nepřesáhlo 13 tisíc Kč.

Tab. 2: Změny výdajů pro vybrané služby sociální péče v krajích ČR v letech 2010 a 2017

Kraj	změny 2017/2010 výdajů na 1 uživatele služby (v Kč)			
	Pečovatelská služba (PS)	Odlehčovací služby (OS)	Osobní asistence (OA)	Denní stacionáře (DS)
PHA	12 962	373	49 168	-64 899
STC	6 742	1 536	17 345	101 060
JHC	32	-42 233	24 173	-23 205
PLK	10 050	25 524	44 027	2 652
KVK	10 103	82 745	40 588	83 145
ULK	9 122	30 792	-9 378	-94 793
LBK	12 961	10 708	44 812	19 201
HKK	11 629	44 650	19 059	24 722
PAK	11 181	16 873	3 609	4 611
VYS	5 677	-5 511	37 728	-23 487
JHM	10 398	1 684	22 844	-51 479
OLK	9 996	38 438	29 462	18 335
ZLK	12 315	12 142	57 024	14 473
MSK	4 683	-27 805	6 872	-12 452

Zdroj: Český statistický úřad (2019) a vlastní výpočty

V regionálním srovnání došlo mezi roky 2010 a 2017 k největším změnám objemu výdajů na uživatele v případě denních stacionářů (růst objemu výdajů se pohyboval cca od 2,6 do 101 tisíc Kč na jednoho uživatele). V rámci jednotlivých krajů se nejvíce nárůst výdajů projevil především ve STC a KVK, naopak nejvýraznější snížení výdajů na jednoho uživatele v ULK (cca o 95 tisíc Kč) a v PHA (snížení cca o 65 tisíc Kč). V případě odlehčovacích služeb došlo k největšímu růstu výdajů na jednoho uživatele v KVK, HKK a k největšímu snížení výdajů v JHC. Růst objemu výdajů se projevil také v případě služeb osobní asistence (cca od 3,6 do 57 tisíc Kč na jednoho uživatele), přitom k největšímu navýšení výdajů došlo zejména ve ZLK, PHA, LBK a PLK (blíže tab. 2).

2.2 Podobnosti a rozdíly krajů podle výdajů na služby sociální péče – výsledky shlukové analýzy

S využitím shlukové analýzy a krabicového grafu jsou v letech 2010 a 2017 kraje ČR analyzovány podle objemu výdajů v přepočtu na jednoho uživatele pro vybrané služby sociální péče: 1) pečovatelská služba, 2) odlehčovací služby, 3) osobní asistence, 4) denní stacionáře. Rozdělení krajů do shluků podle podobnosti hodnocených výdajů na služby sociální péče v roce 2010 a 2017 ukazuje tab. 3.

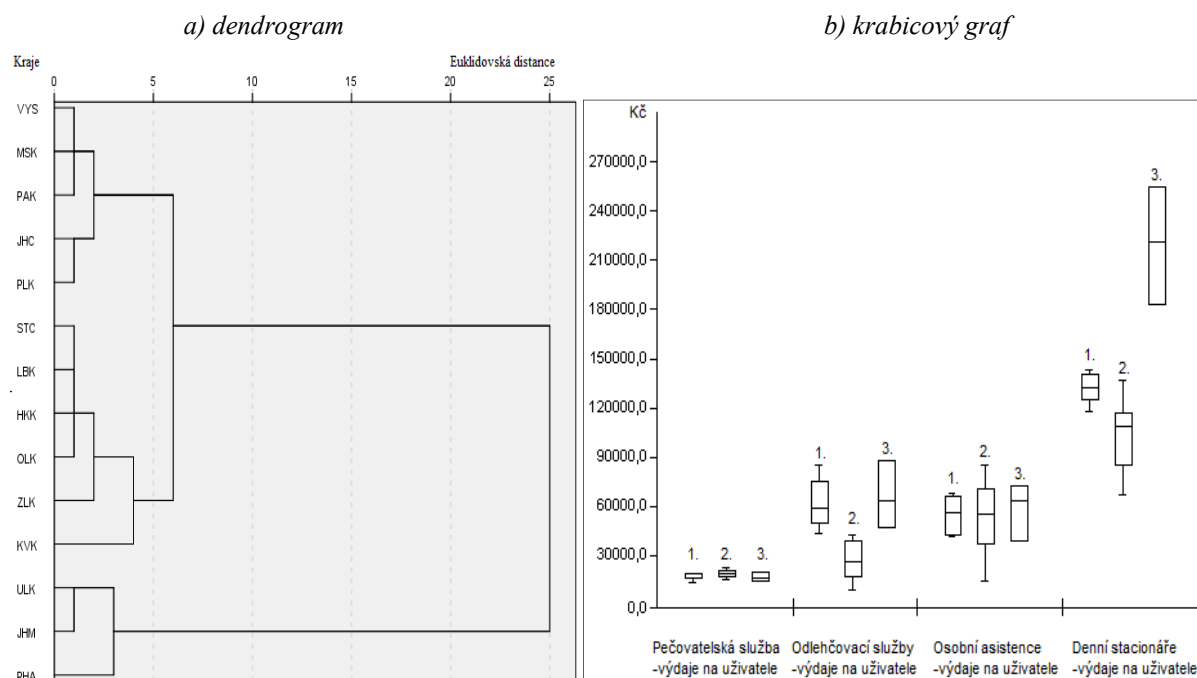
Tab. 3: Kraje ČR ve shlucích podle podobnosti výdajů na služby sociální péče v roce 2010 a 2017

rok 2010		rok 2017	
Shluk	Kraj ČR	Shluk	Kraj ČR
Shluk 1	VYS, MSK, PAK, JHC, PLK	Shluk 1	PAK, OLK, ULK, HKK
Shluk 2	STC, LBK, HKK, OLK, ZLK, KVK	Shluk 2	PLK, KVK
Shluk 3	ULK, JHM, PHA	Shluk 3	PHA, STC
		Shluk 4	LBK, JHM, VYS, ZLK, JHC, MSK

Zdroj: vlastní zpracování

Kraje ČR podle objemu výdajů vynakládaných na služby sociální péče v přepočtu na jednoho uživatele v roce 2010 zachycuje (obr. 1). Výsledky shlukové analýzy dokumentuje obr. 1a) dendrogram a obr. 1b) krabicový graf znázorňuje rozdělení krajů do tří shluků podle podobnosti (nepodobnosti) objemu výdajů na uživatele pro analyzované služby sociální péče.

Obr. 1: Dendrogram a krabicový graf krajů ČR podle výdajů na služby sociální péče v roce 2010

Zdroj: vlastní zpracování v programu SPSS Statistics 25

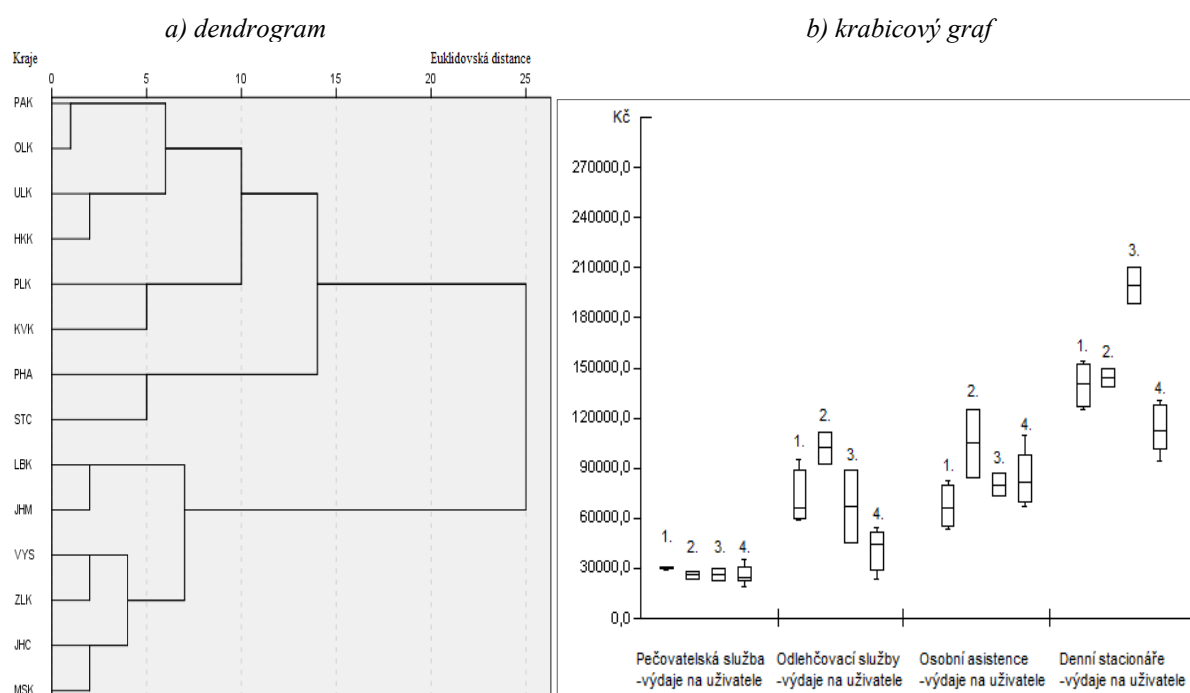
První shluk tvoří pět krajů (VYS, MSK, PAK, JHC, PLK). Největší vnitřní podobnost podle objemu výdajů na vybrané služby sociální péče připadající na jednoho uživatele představuje kraj VYS a PAK a zároveň JHC a PLK. Menší vnitřní podobnost výdajů na jednoho uživatele vykazují MSK a JHC zejména u služeb osobní asistence. Kraje prvního shluku se v porovnání s ostatními kraji vyznačují v přepočtu na uživatele vyššími výdaji vynakládanými na denní stacionáře (hodnota mediánu - 132 228 Kč na uživatele) a vyššími výdaji na odlehčovací služby (hodnota mediánu 59 364 Kč na uživatele).

Druhý shluk představuje šest krajů (STC, LBK, HKK, OLK, ZLK, KVK). Největší vnitřní podobnost podle objemu výdajů služeb sociální péče vykazují kraje STC, LBK a OLK. Určitou podobnost výdajů služeb sociální péče připadající na jednoho uživatele dosahuje HKK a ZLK. Nejmenší vnitřní podobnost vykazuje KVK. Kraje druhého shluku se v porovnání s ostatními kraji vyznačují v přepočtu na uživatele nejnižšími výdaji na odlehčovací služby (s hodnotou mediánu 26193 Kč na jednoho uživatele), nižším objemem výdajů na osobní asistenci i nižšími výdaji vynakládanými na denní stacionáře. V krajích druhého shluku je patrná větší rozptýlenost hodnot výdajů v přepočtu na uživatele v případě osobní asistenci (od 14 298 Kč pro ZLK do 85 454 Kč pro KVK) a u denních stacionářů (od 67 156 Kč pro KVK do 136 827 Kč pro OLK).

Třetí shluk zahrnuje tři kraje (ULK, JHM, PHA). Podle objemu výdajů hodnocených služeb sociální péče v přepočtu na uživatele vykazují největší vnitřní podobnost ULK a JHM, menší vnitřní podobností ULK a PHA. Kraje tohoto shluku se v porovnání s ostatními kraji vyznačují v přepočtu na uživatele nejvyšším objemem výdajů na služby denních stacionářů (hodnota mediánu 220 755 Kč na uživatele), vyššími výdaji na osobní asistenci a odlehčovací služby, ale nižším objemem výdajů vynakládaných na pečovatelskou službu (s hodnotou mediánu 16 699 Kč na uživatele).

Obr. 2 zachycuje kraje ČR podle objemu výdajů vynakládaných na služby sociální péče v přepočtu na jednoho uživatele v roce 2017. Výsledky shlukové analýzy dokumentuje obr. 2a) dendrogram a obr. 2b) krabicový graf znázorňuje rozdělení krajů do čtyř shluků podle podobnosti (nepodobnosti) objemu výdajů na uživatele pro analyzované služby sociální péče.

Obr. 2: Dendrogram a krabicový graf krajů ČR podle výdajů na služby sociální péče v roce 2017

Zdroj: vlastní zpracování v programu SPSS Statistics 25

První shluk tvoří čtyři kraje (PAK, OLK, ULK, HKK). Největší vnitřní podobnost objemu výdajů na vybrané služby sociální péče připadající na jednoho uživatele dosahují PAK a OLK, menší vnitřní podobnost ULK a HKK. Kraje v prvním shluku se vyznačují v přepočtu na uživatele vyšším objemem výdajů vynakládaných na pečovatelskou službu a na odlehčovací služby, ale nižšími výdaji na osobní asistenci v porovnání s ostatními kraji. Největší rozptýlenost hodnot výdajů v přepočtu na uživatele je patrná pro odlehčovací služby tj. (od 58 172 Kč pro OLK do 93 877 Kč pro ULK).

Druhý shluk představují dva kraje (PLK, KVK), které se vyznačují v přepočtu na uživatele nejvyšším objemem výdajů na osobní asistenci (hodnota mediánu 105 750 Kč) i nejvyššími výdaji určenými na odlehčovací služby (s hodnotou mediánu 101 127 Kč) v porovnání s ostatními kraji. V krajích druhého shluku je patrná největší rozptýlenost hodnot výdajů (v přepočtu na uživatele) pro služby osobní asistenci tj. (od 85 458 Kč pro PLK do 126 042 Kč pro KVK).

Do *třetího shluku* jsou zařazeny dva kraje (PHA, STC), které se vyznačují v přepočtu na uživatele nejvyššími výdaji vynakládanými na denní stacionáře (s hodnotou mediánu 200 465 Kč na jednoho uživatele) a vyšším objemem výdajů pro osobní asistenci (s hodnotou mediánu 81 097 Kč na uživatele) ve srovnání s ostatními kraji. Největší rozptýlenost hodnot dosahují výdaje v přepočtu na uživatele určené na odlehčovací služby tj. (od 44 155 Kč pro STC do 88 076 Kč pro PHA).

Čtvrtý shluk představuje šest krajů (LBK, JHM, VYS, ZLK, JHC, MSK). Největší vnitřní podobnost podle objemu výdajů hodnocených služeb sociální péče vykazují LBK a JHM, VYS a ZLK a zároveň JHC a MSK. Menší vnitřní podobnost objemu výdajů služeb sociální péče dosahuje VYS a JHC. Kraje čtvrtého shluku se vyznačují v porovnání s ostatními kraji nejnižším objemem výdajů vynakládaných na pečovatelskou službu (s hodnotou mediánu 24 380 Kč na uživatele) a nejnižšími výdaji na odlehčovací služby (s hodnotou mediánu 43 141 Kč na uživatele). Největší rozptýlenost hodnot dosahují v přepočtu na uživatele výdaje na osobní asistenci (tj. od 68 157 Kč pro JHC do 110 497 Kč pro LBK) a výdaje určené pro denní stacionáře (od 95049 Kč pro JHC do 131 244 Kč pro JHM).

Tab. 4: Kraje ve shlucích podle výdajů na uživatele služeb sociální péče (hodnoty mediánu) v roce 2010 a 2017

Medián/výdajů na 1 uživatele služby v Kč	2010			2017			
	kraje ČR			kraje ČR			
	shluk 1	shluk 2	shluk 3	shluk 1	shluk 2	shluk 3	shluk 4
PS	18 666	19 011	16 699	30 185	26 132	26 098	24 380
OS	59 364	26 193	63 085	64 998	101 127	66 116	43 141
OA	56 109	55 410	67 778	67 545	105 750	81 097	82 880
DS	132 228	109 127	220 755	141 697	144 949	200 465	113 752

Legenda: PS - pečovatelská služba, OS - odlehčovací služby, OA - osobní asistence, DS - denní stacionáře

Zdroj: vlastní výpočty

Podle podobnosti (nepodobnosti) objemu výdajů na jednoho uživatele hodnocených služeb v roce 2010 byly kraje rozděleny do tří shluků. Na základě hodnot mediánu (tab. 4) můžeme konstatovat, že větší podobnost v roce 2010 vykazovaly mezi sebou kraje prvního a druhého shluku podle výdajů na osobní asistenci a výdajů na pečovatelskou službu a určitou podobnost i kraje prvního a třetího shluku podle objemu výdajů vynakládaných na pečovatelskou službu a odlehčovací služby. Naopak větší rozdíly v objemu výdajů na služby sociální péče byly patrné mezi druhým a třetím shlukem krajů podle výdajů určenými na denní stacionáře a výdajů na odlehčovací služby. Na základě hodnot mediánu v roce 2017 (tab. 4) vykazovaly největší podobnost výdajů hodnocených služeb sociální péče kraje třetího a čtvrtého shluku podle výdajů na pečovatelskou službu a výdajů na osobní asistenci. Naopak větší rozdíly se projevíly mezi kraji třetího a čtvrtého shluku podle objemu vynakládaných výdajů na denní stacionáře a také mezi kraji prvního a druhého shluku podle výdajů na osobní asistenci a na odlehčovací služby. V souvislosti s našimi výsledky můžeme konstatovat, že již dříve provedené analýzy, (Uhlík, Ženíšková, 2013; Vostatek, 2013) věnované nákladům služeb sociální péče v České republice nebo na regionální úrovni, dospěly k obdobným zjištěním.

V dalších letech by větší pozornost měla být věnována krajům ČR s nejvyšším podílem seniorské populace, což má přímý dopad na zvýšení počtu uživatelů sociálních služeb a zvýšení veřejných výdajů na sociální služby. Nutné je zefektivnění systému poskytování a financování sociálních služeb, zejména služeb sociální péče dlouhodobého charakteru, a to jak služeb poskytovaných v rámci pobytových zařízení, tak služeb poskytovaných v přirozeném prostředí občana (MPSV, 2015; Halásková, Halásková, 2017). V důsledku stárnutí populace by další opatření měla směřovat i k eliminaci sociálních rizik (chudoba nebo sociální vyloučení) seniorů a osob se zdravotním postižením (Kraftová, Ďuriová, 2017) na národní i regionální úrovni. S ohledem na potřebu rozvoje sociálních služeb (Průša, 2015; Langhamrová, Šimková, Sixta, 2018) se ukazuje žádoucí, realizovat další opatření i mimo oblast sociálních služeb. Jedná se především o kvalitu bydlení seniorů (Špalková, Špalek, 2017) a dostupnost nezbytných veřejných služeb.

3. Závěr

V souvislosti s demografickým stárnutím populace a financováním sociálních služeb je diskutovanou otázkou dostupnost a ekonomická únosnost sociálních služeb. Cílem příspěvku bylo zhodnotit objem vynakládaných výdajů na vybrané služby sociální péče s důrazem na podobnosti a rozdíly v krajích České republiky v letech 2010 a 2017. Na základě analýzy výdajů hodnocených služeb sociální péče patřily mezi nejnákladnější služby denní stacionáře, naopak nejméně nákladná byla pečovatelská služba. V letech 2010 a 2017 největší změny objemu

výdajů na jednoho uživatele hodnocených služeb byly patrně zejména u denních stacionářů, služeb odlehčovacích a služeb osobní asistence. V regionálním srovnání došlo k nejvýraznějším změnám výdajů hodnocených služeb především v kraji Středočeském, Ústeckém a Hlavním městě Praze (změny výdajů denních stacionářů) a v Karlovarském kraji (změny výdajů denních stacionářů a výdajů na odlehčovací služby). S využitím shlukové analýzy v letech 2010 a 2017 byly kraje ČR hodnoceny podle podobnosti objemu výdajů vynakládaných na služby sociální péče. Výsledky potvrdily mezi českými kraji podobnost, ale i výraznější rozdíly. Na základě podobnosti byly kraje rozděleny podle výdajů určených na služby sociální péče v roce 2010 do tří shluků a v roce 2017 do čtyř shluků. V roce 2010 větší podobnost objemu výdajů v přepočtu na uživatele vykazovaly kraje v prvním a druhém shluku podle výdajů na osobní asistenci a výdajů vynakládaných na pečovatelskou službu. Větší rozdíly se projeví zejména mezi kraji druhého a třetího shluku podle výdajů vynakládaných na denní stacionáře. V roce 2017 největší podobnost výdajů v přepočtu na uživatele vykazovaly kraje druhého a třetího shluku podle objemu výdajů určenými na pečovatelskou službu a také kraje třetího a čtvrtého shluku podle výdajů na osobní asistenci. Naopak mezi kraji třetího a čtvrtého shluku se projeví největší rozdíly ve výdajích vynakládaných na denní stacionáře. Regionální analýza výdajů byla provedena jen pro vybrané terénní a ambulanci služby sociální péče určené seniorům a osobám se zdravotním postižením. Pro komplexnější analýzu a zhodnocení výdajů služeb sociální péče v regionálním měřítku tak zůstávají některé otevřené otázky, které mohou být námětem pro další výzkum. Jedná se například o hodnocení efektivnosti výdajů vybraných pobytových sociálních služeb pro seniory nebo hodnocení kvality výkonu sociálních služeb v souvislosti s demografickým stárnutím populace.

Literatura

- [1] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, (2019). *Srovnání krajů v České republice 2018. Sociální zabezpečení*. [online]. [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/srovnani-kraju-v-ceske-republice-2018>.
- [2] ČTVRTNÍK, J., LEJSAL, M., (2013). *Sociální služby a způsob financování – podklad k odborné diskusi*. [online]. Praha: MPSV. [cit. 2019-02-26]. Dostupné z: <http://podporaprocesu.cz/wp-content/uploads/2013/01/Varianty-financov%C3%A1n%C3%AD.pdf>.
- [3] GARSON, D. G., (2014). *Cluster Analysis*. Asheboro, NC: Statistical Associates Publishers. ISBN 978-1-62638-030-1.
- [4] HALÁSKOVÁ, R., (2016). Development of Social Services in the Czech Republic and their Regional Analysis. In *International Scientific Conference Hradec Economic Days 2016 Conference Proceedings*. Hradec Králové: University of Hradec Králové, pp. 232-240. ISSN 2464-6059, ISBN 978-80-7435-636-0.
- [5] HALÁSKOVÁ, R., HALÁSKOVÁ, M., (2017). Quantitative Evaluation of Social Services in the Czech Republic and Regions. In *12th International Scientific Conference Public Economics and Administration 2017. Conference Proceedings*. Ostrava: VŠB – Technical University of Ostrava, pp. 121-127. ISBN 978-80-248-4131-1.
- [6] HALÁSKOVÁ, R., HALÁSKOVÁ, M., (2016). Evaluation of Selected Social Services for the Elderly in Regions of the Czech Republic. In *19th International Colloquium on Regional Sciences. Conference Proceedings*. Brno: Masarykova univerzita, pp. 497-503. ISBN 978-80-210-8273-1. DOI 10.5817/CZ.MUNI.P210-8273-2016-64.
- [7] KAŠPAROVÁ, M., KŘUPKA, J., JIRAVA, P., (2016). Region to Region Comparison of Selected Social Services for Senior Citizens. In *20th International Conference Current Trends in Public Sector Research 2016. Conference Proceedings*. Brno: Masaryk University, pp. 275-283. ISSN 2336-1239. ISBN 978-80-210-8082-9.
- [8] KRAFTOVÁ, I., ĎURIOVÁ, Z., (2017). The Interregional Comparison Model of Risk of Poverty and Material Deprivation: The Case of the Czech Republic. In *20th International Colloquium on Regional Sciences. Conference Proceedings*. Brno: Masarykova univerzita, pp. 20-26. ISBN 978-80-210-8587-9. DOI 10.5817/CZ.MUNI.P210-8587-2017-1.
- [9] KREBS, V., PRŮŠA, L., (2014). Liberalization of the Social Care Services Financing. In *18th International Conference Current Trends in Public Sector Research. Conference Proceedings*. Brno: Masaryk University, pp. 52-59. ISBN 978-80-210-6611-3. ISSN 2336-1239.
- [10] KUBALČÍKOVÁ, K., HAVLÍKOVÁ, J., (2016). Current Developments in Social Care Services for Older Adults in the Czech Republic: Trends Towards Deinstitutionalization and Marketization. *Journal of Social Service Research*, vol. 42, no. 2. pp. 180-198. ISSN 0148-8376. DOI 10.1080/01488376.2015.1129014.
- [11] KUBALČÍKOVÁ, K., HAVLÍKOVÁ, J., (2015). The potential of domiciliary care service in the Czech Republic to promote ageing in place. *European Journal of Social Work*, vol. 18, no. 1, pp. 65-80. ISSN 1369-1457. DOI 10.1080/13691457.2013.844681.
- [12] LANGHAMROVÁ, J., ŠIMKOVÁ, M., SIXTA, J., (2018). Macroeconomic Impacts of the Expansion of Social Services for Ageing Population of the Czech Republic. *Politická ekonomie*, vol. 66, no. 2, pp. 240-259. ISSN 0032-3233. DOI 10.18267/j.polek.1186.

- [13] LAUERMAN, J. A KOL., (2015). *Minimální kritéria kvality plánování rozvoje sociálních služeb na krajské úrovni*. Praha: MPSV. ISBN 978-80-7421-118-8.
- [14] MELECKÝ, L., STANÍČKOVÁ, M., (2014). Nuts 2 Regions Classification: Comparison of Cluster Analysis and Dea Method. In *17th International Colloquium on Regional Sciences. Conference Proceedings*. Brno: Masarykova univerzita, pp. 45-53. ISBN 978-80-210-6840-7. DOI 10.5817/CZ.MUNI.P210-6840-2014-4.
- [15] MĚRTLOVÁ, L., PROKOP, M., (2015). Cluster Analysis as a Method of Regional Analysis. In *18th International Colloquium on Regional Sciences. Conference Proceedings*. Brno: Masarykova univerzita, pp. 56-63. ISBN 978-80-210-7861-1. DOI 10.5817/CZ.MUNI.P210-7861-2015-6.
- [16] MIHIC, M. M, TODOROVIC, M. L, OBRADOVIC, V. L., (2014). Economic analysis of social services for the elderly in Serbia: Two sides of the same coin. *Evaluation and Program Planning*, vol. 45, pp. 9-21. ISSN 0149-7189. DOI 10.1016/j.evalprogplan.2014.03.004.
- [17] MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, (2015). *Studie proveditelnosti: Výběr a zdůvodnění optimální varianty financování sociálních služeb v ČR*. [online]. [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: http://podporaprocessu.cz/wp-content/uploads/2015/10/Studie-proveditelnosti_-_Výběr-a-zdůvodnění-optimální-varianty-financování-sociálních-slужeb-v-ČR.pdf
- [18] MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, (2014). *Financování sociálních služeb bude transparentnější*. [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/18407/TZ_financovani_soc_sluzeb.pdf.
- [19] MOBERG, L., (2017). Marketisation of Nordic Eldercare - Is the Model Still Universal? *Journal of social policy*, vol. 46, no. 3, pp. 603-621. ISSN 0047-2794. DOI 10.1017/S0047279416000830.
- [20] PAVLÍK, J., (2005). *Aplikovaná statistika*. Praha: Vysoká škola chemicko-technologická. ISBN 80-7080-569-2.
- [21] POSPÍŠIL, D. A KOL., (2016). *Národní strategie rozvoje sociálních služeb na období 2016-2025*. Praha: MPSV ISBN 978-80-7421-126-3.
- [22] PRŮŠA, L., (2015). The Impact of Population Ageing on the Need for Social Care Services to 2030. *Demografie*, vol. 57, no. 3, pp. 231-244. ISSN 0011-8265.
- [23] ŘEZANKOVÁ, H., HÚSEK, D. SNÁŠEL, V., (2009). *Shluková analýza dat*. Praha: Professional Publishing. ISBN 978-80-86946-81-8.
- [24] SZÜDI, G., KOVÁČOVÁ, J., KONEČNÝ, S., (2016). Transformation of Social Care Services for the Elderly in Slovakia. *Journal of Social Service Research*, vol. 42, no. 2, pp. 199-217. ISSN 0148-8376. DOI 10.1080/01488376.2015.1129014.
- [25] ŠPALKOVÁ, D., ŠPALEK, J., (2017). Housing of Seniors in the Czech Republic: Challenges for Social Services. *Journal of Social Service Research*, vol. 43, no. 5, pp. 580-592. ISSN 0148-8376. DOI 10.1080/01488376.2017.1345820.
- [26] UHLÍK, F., ŽENÍŠKOVÁ, L., (2013). *Srovnávací analýza sociálních služeb pro seniory v krajích ČR*. [online]. [cit. 2018-02-20]. 45 s. Dostupné z: www.plzensky-kraj.cz/cs/system/files/users/.../mezikrajske_srovnani_sluzeb.pdf.
- [27] VOSTATEK, J., (2013). *Financování a nákladovost sociálních služeb. Pobytové a terénní služby sociální péče*. Tábor: ASPSSCR. ISBN 978-80-9046-687-6.
- [28] Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v platném znění.

Příspěvek byl zpracován v rámci projektu IRP „IRP201918 Vytvoření studijní textové opory pro výuku předmětu Marketing služeb“.